

Agnieszka Zaniewska

<https://orcid.org/0000-0003-2713-7958>

Uniwersytet w Białymstoku

Liga Kobiet w okręgu białostockim w latach 1956-1975. Kierunki i efekty działalności¹

Słowa kluczowe: Liga Kobiet, organizacja kobieca, okręg białostocki

Streszczenie

Działalność Ligi Kobiet w okręgu białostockim w okresie rządów Władysława Gomułki i pierwszych latach rządów Edwarda Gierka była zgodna z polityką Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Organizacja kobieca działająca w systemie komunistycznym i stanowiąca zaplecze propagandowe partii rządzącej prowadziła działalność popularyzującą panujący ustrój polityczny. Niniejszy artykuł prezentuje główne aktywności podejmowane przez Ligę Kobiet w północno-wschodniej części Polski Ludowej, a także rezultaty jej działalności prezentowane na łamach biuletynu „Nasza Praca” oraz wybranej prasy regionalnej.

Wprowadzenie

W czasie prawie 20-letniego okresu rozwoju Polski Ludowej następowały w kraju znaczące przemiany polityczne i gospodarcze, które odcisnęły swe piętno na sytuacji społeczeństwa polskiego i wpływały na kierunki działalności największej organizacji kobiecej okresu PRL. Liga Kobiet ściśle podporządkowana partii rządzącej starała się sprostać oczekiwaniom władz państwowych, ale także kobiet pod względem niesienia im pomocy

¹ Artykuł przygotowany w ramach realizacji projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki pt. *Liga Kobiet w terenie. Działalność organizacji i realia jej funkcjonowania na szczeblu regionalnym i lokalnym w rzeczywistości Polski Ludowej (1945-1989)* – nr 2017/25/B/HS3/02015.

w życiu codziennym. Próby te widoczne były w przeobrażeniach organizacji, które odzwierciedlały się w zmianach kierunków działalności i celów statutowych akceptowanych podczas Krajowych Zjazdów Ligi Kobiet. W latach 1956-1975 odbyło się pięć takich Zjazdów na dziewięć w całym okresie istnienia Polski Ludowej.

Rozwinięcie

Poniższy artykuł koncentruje się na aktywności Ligi Kobiet w północno-wschodniej części Polski Ludowej, w województwie białostockim, które do 1975 r. obejmowało swym zasięgiem również Łomżę i Suwałki.

Celem artykułu jest ukazanie kierunków i efektów działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim prezentowanych na łamach dwóch odmiennych czasopism. Zestawienie informacji pojawiających się na kartach wielokrotnie już analizowanej „Naszej Pracy”² wydawanej przez Zarząd

² M. Dajnowicz, *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947-1949)*, [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Humanica, Białystok 2016, s. 295-307; Eadem, *Liga Kobiet w okręgu łódzkim w latach 1945-1981. Główne obszary działalności organizacji*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 4, s. 75-90; Eadem, „Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” – biuletynie Ligi Kobiet (1947-1953), [w:] E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski (red.), *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2017, s. 409-421; Eadem, *Liga Kobiet w terenie. Kierunki działalności organizacji na przykładzie struktur białostockich w latach 1966-1981*, „Niepodległość i Pamięć” 2018, nr 2(61), s. 161-183; A. Drozdowska, *Liderki Ligi Kobiet Polskich wobec wyborów w latach 80. (w świetle „Naszej Pracy”)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2020, nr 1(8), s. 194-209; Eadem, *Działalność Ligi Kobiet w północno-wschodniej części Polski Ludowej w latach 1975-1989 w świetle „Naszej Pracy”*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, nr 2(66), s. 183-211; Eadem, *O działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim (w świetle „Naszej Pracy”)*, [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, s. 185-204; A. Miodowski, *Rozwój dolnośląskich i zachodniopomorskich struktur Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1947-1949 w świetle publikacji „Naszej Pracy”*, [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019, s. 167-184; Idem, *Działalność zagranicznych ruchów kobiecych w świetle publikacji „Naszej Pracy” – organu prasowego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet (1947-1949)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2020, nr 1(8), s. 140-157.

Główny Ligi Kobiet z obrazem Ligi Kobiet ukazywanym szerszemu gronu odbiorców na łamach „Gazety Białostockiej”/„Gazety Współczesnej” wydawanej przez Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Wśród pytań, jakie sobie postawiłam analizując wyżej wymienione dzienniki wydawane przez PZPR, było m.in. pytania o to, czy partia rządząca zachęcała kobiety do wstępowania w szeregi Ligi Kobiet?; czy upowszechniała i promowała wśród odbiorców gazety działania podejmowane przez Ligę Kobiet w regionie?

Bazę źródłową artykułu stanowi przede wszystkim biuletyn „Nasza Praca”, będąca wewnętrznym pismem informacyjnym i instruktażowym organizacji. Zawierała ona wskazówki i zasady tworzenia i funkcjonowania kół Ligi Kobiet na poszczególnych szczeblach administracyjnego podziału kraju, ale także wiadomości z działalności poszczególnych Zarządów Wojewódzkich. W interesującym okresie, tj. w latach 1956-1975 nakład biuletynu „Nasza Praca” wahał się w granicach 125 tys. (ostatni kwartał 1956 r.) i spadał do 3,5 tys. egz. w październiku 1969 r. (nr 10). Informacja o nakładzie biuletynu w latach 70. praktycznie nie występowała.

Drugim źródłem jest „Gazeta Białostocka. Organ Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej” (1957-1975), która w 1975 r. zmieniła tytuł na „Gazeta Współczesna. Dziennik Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”, zachowując jednak ciągłość numeracji wydawanych egzemplarzy oraz skład kolegium redakcyjnego. Ukazywała się od września 1951 r. Było to pismo partyjne kierowane do mas pracujących, którego celem była walka o „realizację zadań stawianych przez Partię, [zapowiadano – A.Z.] że sposób ujmowania zagadnień będzie zgodny z linią Partii, że jedyną podstawą do oceny problemów życia będą założenia ideologiczne naszej Partii – partii marksistowsko-leninowskiej”³. „Gazeta Białostocka” była dziennikiem wydawanym w nakładzie 60-120 tys. egzemplarzy. Natomiast „Gazeta Współczesna” w 1975 r. miała nakład ponad 130 tys. egzemplarzy i swym zasięgiem obejmowała województwo białostockie, łomżyńskie i suwalskie⁴.

Na potrzeby niniejszego artykułu dokonałam przeglądu ponad 1,4 tys. egzemplarzy „Gazety Białostockiej” i 144, tj. wszystkich egzemplarzy „Gazety Współczesnej” z 1975 r. Pragnę tu zaznaczyć, że informacje nt. Ligi Kobiet w „Gazecie Białostockiej” ukazały się w niecałych 10% numerów z poszczególnych roczników (np. 1956 – 3,22%, 1958 – 2,91%, 197 – 9,78%, 1975 – 6,21%). Najczęściej informacje o organizacji kobiecej pojawiały się

³ Od Redakcji, „Gazeta Białostocka” 1951, nr 1, s. 1.

⁴ Drodzy czytelnicy, „Gazeta Współczesna” 1975, nr 146, s. 1.

w okresie obchodów Dnia Kobiet czy Krajowych Zjazdów Ligi Kobiet. Mnogość informacji w 1970 r. podyktowana była obchodem jubileuszu 25-lecia istnienia organizacji i zorganizowanego z tej okazji konkursu „Nasze koło pracuje”, którego celem była aktywizacja terenowych oddziałów Ligi Kobiet.

W marcu 1956 r. na łamach „Gazety Białostockiej” Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku apelował do wszystkich kobiet o podejmowanie czynów produkcyjnych dla uczczenia II Kongresu Kobiet⁵. W maju robotnice PGR woj. białostockiego wzywały kobiety do współzawodnictwa o tytuł przodownicy Państwowych Gospodarstw Rolnych⁶. Jednak hasła współzawodnictwa pracy, niezwykle popularne w czasie realizacji planu 6-letniego, traciły na znaczeniu. Rok 1956 stanowił przełom w sytuacji kobiet w kraju⁷. Zakończenie realizacji założeń planu 6-letniego wpłynęło na zmniejszenie się zapotrzebowania na siłę roboczą, a tym samym wzrost bezrobocia wśród kobiet. Jak wskazywała Natalia Jarska: „Uchwałą z czerwca 1955 r. rząd nakazał zmniejszenie liczby etatów pracowników administracyjno--biurowych; przyniosła ona umiarkowany efekt (w 1955 r. – spadek o 6,9%, w 1956 r. – o 6,5%)”⁸. Natomiast według ustaleń Marka Kozłowskiego w 1957 r. Główny Urząd Statystyczny przeprowadził badania poświęcone zagadnieniu bezrobocia w kraju na przykładzie wybranych powiatów, z którego wynikało, że nawet 88% bezrobotnych stanowiły kobiety⁹. Jak wówczas postąpiła Liga Kobiet, która od początku swojej działalności zachęcała kobiety do podjęcia pracy zawodowej? Zmiana sytuacji kobiet po zakończeniu planu 6-letniego mobilizowała organizację kobiecą do ideologicznego przekonania kobiet, że czymś niewłaściwym była praca w męskich zawodach. Na łamach biuletynu „Nasza Praca” Liga Kobiet zwracała uwagę na „naturalne predyspozycje” kobiet, podwójne obciążenie pracą zawodową i pracą w gospodarstwie domowym, co było zgodne

⁵ *Apel ZW LK*, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 59, s. 1.

⁶ *Apel. Robotnice PGR woj. białostockiego wzywają kobiety do współzawodnictwa o tytuł przodownicy Państwowych Gospodarstw Rolnych*, „Nasza Praca” 1956, nr 5, s. 26.

⁷ M. Dajnowicz, *Liga Kobiet w okręgu łódzkim...*, s. 83.

⁸ N. Jarska, *Kobiety z marmuru. Robotnice w Polsce w latach 1945-1960*, IPN Komisja Śledcza Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2015, s. 210.

⁹ M. Kozłowski, *Bezrobocie minionych epok*, https://zielonalinia.gov.pl/upload/raporty/historia_bezrobocia.pdf [dostęp: 01.09.2020].

z wytycznymi władz partyjnych¹⁰. Członkinie Ligi Kobiet choć same pisały, że do końca realizacji planu 6-letniego „byłyśmy transmisją Partii do mas i musiałyśmy ślepo przekazywać to, co nam Partia do przekazywania masom powierzała”¹¹, to konsekwentnie popierały również nową linię działalności wyznaczanej przez PZPR¹². Zachęcała kobiety do powtórnego zajęcia się pracą w domu i wychowaniem dzieci. Jednak jednocześnie Liga rozumiejąc trudną sytuację finansową bezrobotnych kobiet i ich rodzin, starała się organizować pomoc kobietom pozbawionym możliwości zarabiania. Zachęcano do tworzenia spółdzielni pracy oraz podejmowania zatrudnienia na pół etatu, które pozwalałoby kobietom zapewnić utrzymanie. Nowy zwrot w aktywności Ligi zaakcentowano również na łamach prasy partyjnej. Podkreślano niezastąpioną rolę kobiet w wychowaniu dzieci i młodzieży, które miało być głównym zadaniem kobiet Polski Ludowej. Wskazywano, że kierunek wyznaczony przez partię będzie bardziej adekwatny do potrzeb kobiet – matek i żon¹³. Podczas II Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet w lipcu 1957 r. wskazano, że „LK powinna nieustannie pracować nad podniesieniem kultury życia rodzinnego i społecznego, stawać w obronie trwałości rodziny, (...) wspierać zatrudnienie kobiet w sektorze spółdzielczym i chałupniczym oraz rozwój żłobków, przedszkoli, poradni świadomego macierzyństwa”¹⁴.

Ze względu na trudną sytuację ekonomiczną kobiet Międzynarodowy Dzień Kobiet w 1957 r. w województwie białostockim był obchodzony zdecydowanie skromniej niż w poprzednich latach, „ale za to z większą troską o kobiety”¹⁵. Nie organizowano wówczas oficjalnych akademii wojewódzkich czy centralnych, podczas których zwyczajowo wręczano kwiaty i wygłaszano referaty (takie punkty miały miejsce jedynie na szczeblu powiatowym i w zakładach pracy). Jak informowano na łamach „Gazety Białostockiej”:

¹⁰ M. Dajnowicz, *Główne kierunki działalności Ligi Kobiet w Polsce Ludowej do 1975 roku (ze szczególnym uwzględnieniem województwa białostockiego)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2018, nr 145, z. 3, s. 590.

¹¹ *Nie byłyśmy oderwane od mas – ale nie mogłyśmy otwarcie mówić prawdy*, „Nasza Praca” 1956, nr 11-12, s. 15.

¹² *Usuwanie trudności z życia kobiet – to poparcie dla partii*, „Nasza Praca” 1956, nr 11-12, s. 15-16.

¹³ *Przed II Ogólnokrajowym Kongresem Kobiet. O swoim dziesięcioletnim dorobku i przyszłych zadaniach mówiły aktywistki LK na wojewódzkiej naradzie*, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 38, s. 8.

¹⁴ M. Dajnowicz, *Główne kierunki działalności...*, s. 590-591.

¹⁵ *Dzień Kobiet obchodzimy w tym roku skromniej, ale za to z większą troską o kobiety*, „Gazeta Białostocka” 1957, nr 55, s. 5.

Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku (...) postanowił zorganizować w dniu 8 marca naradę roboczą, na której spotka się aktyw działaczek LK z członkami Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej. Celem tego spotkania jest poruszenie najbardziej w tej chwili palących zagadnień, dotyczących kobiet. Przede wszystkim omówione zostaną sprawy zatrudnienia kobiet, organizowania zespołów chałupniczych oraz zatrudnienia nieletnich, zwalnianych z domów poprawczych¹⁶.

W kolejnym numerze „Gazety Białostockiej” pojawił się artykuł podsumowujący ową naradę: „Wydaje się bardzo celowe zorganizowanie takiej właśnie roboczej narady, która powinna w dużym stopniu przyczynić się do poprawienia sytuacji na tym odcinku. Kobiety w każdym razie wiele sobie po niej obiecują”¹⁷. W tym roku za pośrednictwem „Gazety Białostockiej” przewodnicząca ZG LK – Alicja Musiałowa złożyła kobietom życzenia z okazji Dnia Kobiet (w następnym roku już się takie życzenia nie pojawiły, nawet od ZW LK). W 1958 r. z okazji święta kobiet na łamach „Gazety Białostockiej” ukazał się większy niż zwykle artykuł pt. *Życzymy i radzimy*, w którym zwrócono uwagę na niedostateczne zaangażowanie Ligi Kobiet w pomoc kobietom. Jak pisano, zawody propagowane w dobie realizacji planu 6-letniego były nieadekwatne do predyspozycji zdrowotnych i fizycznych kobiet. Istniejące problemy ówczesnych kobiet winny być rozwiązane „nie odwołując się przy tym do pomocy państwa, lecz do szeroko pojętej i zakrojonej inicjatywy społecznej”¹⁸. Wśród trudności życia codziennego wskazywano przede wszystkim na kwestię zatrudnienia kobiet. Alternatywą dla zwolnionych kobiet miało być chałupnictwo, rozwój spółdzielczości i praca na pół etatu. Jednak formy te, w które jak zaznaczono, angażowała się Liga Kobiet, nie przyniosły spodziewanych rezultatów ze względu na niedostateczną współpracę rad narodowych. Wśród pozostałych problemów wskazywano na przestarzałe przepisy prawne obciążające finansowo kobiety samotne czy bezdzietne, trudności prowadzenia gospodarstwa domowego. Analizowany artykuł „Gazety Białostockiej” stanowił próbę przerzucenia przez partię rządzącą odpowiedzialności za sytuację kobiet na rady narodowe i zakładowe, organizacje społeczne i Ligę Kobiet. Zarzucono tej ostatniej, że „bardzo często jest organizacją papierową, a ma

¹⁶ *Dzień Kobiet obchodzimy w tym roku skromniej, ale za to z większą troską o kobiety*, „Gazeta Białostocka” 1957, nr 55, s. 5.

¹⁷ *Dzień Kobiet upłynął pod znakiem: akademii i przyjęć, nagród, narady poświęconej węzłowym problemom kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1957, nr 58, s. 7.

¹⁸ *Życzymy i radzimy*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 57, s. 1.

wszelkie dane ku temu aby stać się naprawdę masową, żywotną organizacją społeczną”¹⁹. Krytyczny wobec braku aktywności Ligi Kobiet województwa białostockiego był również artykuł poświęcony działalności spółdzielni zdrowia w Kołakach, utworzonej w listopadzie 1956 r. staraniem WZGS w Białymstoku. Jolanta Skowrońska, autorka analizowanego artykułu, zarzucała Lidze Kobiet niedostosowanie swojej działalności do realiów i potrzeb społecznych. Odwołując się do Ligi Kobiet pisała:

Wiele mogłaby pomóc mądra, wytrwała praca tych działaczek społecznych, które zamiast z odczytem o bakteriach potrafiłyby i chciały pójść również od chaty do chaty, pomówić o dobrodziejstwie zwykłej wody i mydła, wyskrobać nawet trochę funduszy na skromne koszulki nocne dla dzieci, by zanieść je tam, gdzie się ich do tej pory nie używa...²⁰.

Krytyka Ligi Kobiet na łamach prasowego organu partyjnego sugerować może, że partia uważała, iż organizacja nie dostrzegała potrzeb kobiet i dzieci i angażowała się w niewłaściwe zadania. Ten zgrzyt między partią a Ligą Kobiet stanowić może odzwierciedlenie stosunków panujących między partią a organizacją kobiecą, która mimo decyzji władz o zwalnianiu kobiet z pracy próbowała zapewnić im pracę zawodową. Ponadto stanowi „zmycie winy” z partii rządzącej i przerzucenie odpowiedzialności za sytuację kobiet na Ligę.

W maju 1958 r. na łamach „Gazety Białostockiej” informowano o powstaniu przychodni konsultacyjnej dla kobiet, która utworzona została staraniem Kliniki Położnictwa i Chorób Kobięcych oraz Wojewódzkiego Szpitala Położniczo-Ginekologicznego w Białymstoku. Z treści analizowanego artykułu wynika, że organizacja kobieca nie uczestniczyła w powołaniu przychodni²¹, a nawet prowadzona przez Ligę Kobiet działalność poradnicza nie była w niej rekomendowana. Zaznaczono, iż nowo otwarta przychodnia nie uwzględniała skierowań z poradni świadomego macierzyństwa²², które były prowadzone przez Ligę Kobiet.

¹⁹ Ibidem, s. 2.

²⁰ J. Skowrońska, *Doktor Judym przyjmuje w Kołakach*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 86, s. 6.

²¹ Według treści prezentowanych na łamach biuletynu „Nasza Praca” organizacja kobieca winna brać czynny udział w tworzeniu spółdzielni zdrowia. Zob. *Wieś organizuje Spółdzielnię Zdrowia*, „Nasza Praca” 1956, nr 3, s. 26.

²² *Przychodnia konsultacyjna dla kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 119, s. 6.

Aspekt wychowawczej roli organizacji kobiecej odzwierciedlał się poprzez prowadzenie Szkoły Matek/Szkoły Żon²³. Funkcjonowanie tych placówek wychowawczych dzięki prasie lokalnej było rozpowszechniane również wśród kobiet niezrzeszonych w Lidze Kobiet. Młode matki mogły nauczyć się m.in. jak przewijać czy kąpać niemowlę, jak przygotowywać pokarm. Jednak na łamach „Gazety Białostockiej” nie odwoływano się do tego, pod czym kierunkiem funkcjonowała Wojewódzka Szkoła Matek w Białymstoku²⁴. Prawdopodobnie był to jeden z filarów działalności Białostockiego Ośrodka Gospodarstwa Domowego istniejącego przy ZW LK od listopada 1958 r.²⁵ Ośrodek prowadził szereg kursów z zakresu gotowania i pieczenia oraz pokazy nowoczesnych sprzętów gospodarstwa domowego, jak pralka czy odkurzacz. Ze względu na przewagę kobiet niezamężnych w organizowanych kursach i szkoleniach „Gazeta Białostocka” nazwała ten zakres działalności Szkołą Żon. Miała ona pomóc kobietom w odnalezieniu się w przyszłości w roli żony i gospodyni domowej²⁶. Należy jednak zaznaczyć, że inicjatywa podjęta przez Ligę Kobiet za pośrednictwem Ośrodka Gospodarstwa Domowego nie była tożsama ze „Szkołą «dobrych żon» i wzorowych gospodarzy” powstałą przy Technikum Rolniczym w Dowspudzie (pow. suwalski)²⁷.

Ponadto w 1956 r. „Gazeta Białostocka” podała informację o zorganizowaniu pomocy pogorzelncom z Białegostoku. Była to jedyna wiadomość na temat działalności Ligi Kobiet w terenie²⁸. W późniejszych latach ZG LK zorganizował zbiórkę pieniędzy oraz wysłał ekipę do pomocy powodzianom z woj. krakowskiego i wrocławskiego. Brak jednak informacji o zaangażowaniu się w tę akcję LK woj. białostockiego²⁹.

²³ W ramach zobowiązań przedkongresowych Koła Gospodyń Wiejskich organizują Szkoły Matek, „Nasza Praca” 1956, nr 7-8, s. 44.

²⁴ Dziecko się rodzi, dziecko się rodzi. Nadzieja, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 10, s. 4.

²⁵ Organizacja działalności oświatowej w zakresie gospodarstwa domowego. Ośrodki gospodarstwa domowego, „Nasza Praca” 1960, nr 11, s. 37; A. Zdybel, Placówki Gospodarstwa Domowego Ligi Kobiet, „Nasza Praca” 1975, nr 3, s. 11-17; M. Dajnowicz, Liga Kobiet w terenie..., s. 167-171; A. Drozdowska, O działalności Ligi Kobiet..., s. 192-193.

²⁶ Szkoła Żon, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 308, s. 6.

²⁷ Nie tylko dla dziewcząt! Szkoła „dobrych żon” i wzorowych gospodarzy, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 228, s. 3.

²⁸ Koło Ligi Kobiet niesie pomoc pogorzelncom, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 46, s. 7.

²⁹ Społeczeństwo z całego kraju spieszy z pomocą powodzianom, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 167, s. 1.

Wśród działalności podejmowanych przez Ligę Kobiet w omawianym okresie była działalność międzynarodowa³⁰. Na łamach „Gazety Białostockiej” informowano czytelników, że na zaproszenie Zarządu Głównego Ligi Kobiet w lipcu 1956 r. przybyła do Polski delegacja kobiet koreańskich³¹, a w czerwcu 1958 r. delegacja kobiet wietnamskich³². Brak jednak informacji szczegółowych na temat tej wizyty i aktywności działaczek z okręgu białostockiego. Plan wizyt zagranicznych publikowano na łamach biuletynu „Nasza Praca”. Podawano wówczas czas trwania wizyty zagranicznej, miejsca jakie odwiedziono, oraz skrótowy opis zagadnień poruszanych podczas spotkania z przybyłymi delegatkami³³. Ponadto w biuletynie „Nasza Praca” pojawiały się opisy wybitnych kobiet z krajów socjalistycznych i ich zaangażowanie w rozwój ideologii socjalistycznej³⁴.

Zaangażowanie polityczne Ligi Kobiet uwidoczniły wybory do Wojewódzkiej Rady Narodowej. Zagadnienie to dostrzegalne było nie tylko na łamach „Naszej Pracy”, ale także „Gazety Białostockiej”. W 1958 r. pojawiło się kilka artykułów upowszechniających sylwetki oraz program wyborczy kandydatek do Wojewódzkiej i Miejskiej Rady Narodowej. Zarząd Miejski LK w Białymstoku zorganizował również spotkanie przedwyborcze wszystkich kandydatek do WRN i MRN z wyborczyniami³⁵.

Głównym celem działalności Ligi Kobiet i Komisji Kobiety przy PZPR w latach 60. było umocnienie Zarządów Powiatowych LK³⁶, propagowanie

³⁰ Międzynarodowa współpraca Ligi Kobiet z organizacjami kobiecymi była prowadzona przez cały okres działalności Ligi Kobiet. Zob. A. Miodowski, *Działalność zagranicznych ruchów kobiecych...*, s. 140-157; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 196.

³¹ *Spotkanie Pak Den Ai z kobietami polskimi*, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 158, s. 1.

³² *Kobiety wietnamskie w Polsce*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 137, s. 2.

³³ *Pak Den Ai w Warszawie*, „Nasza Praca” 1956, nr 7-8, s. 23.

³⁴ *53 lata w szeregach bojowników sprawy socjalizmu*, „Nasza Praca” 1956, nr 3, s. 4; *Kobiety w walce o socjalizm. Madzia z „Celulozy”*, „Nasza Praca” 1956, nr 3, s. 5; *Kobiety za granicą*, „Nasza Praca” 1956, nr 3, s. 14-16; *Wybitne działaczki organizacji kobiecych krajów budujących nowe życie*, „Nasza Praca” 1956, nr 3, s. 18-19.

³⁵ *Wśród kandydatów do WRN*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 11, s. 3; *Kandydaci Frontu Jedności Narodu z okręgów przemysłowych do Miejskiej Rady Narodowej*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 20, s. 5; *Spotkanie kobiet – wyborczyń z kobietami kandydatkami*, „gazeta Białostocka” 1958, nr 22, s. 7.

³⁶ Archiwum Państwowe w Białymstoku [dalej: APB], Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku., sygn. 1120, *Protokół z narady Wojewódzkiej Komisji ds. Kobiet przy KW PZPR odbytej w dniu 22 XII 1959 r. z udziałem pracowników etatowych KP PZPR i Przew. Kom. Kobiecych przy KP*, k. 8.

wśród kobiet świadomego macierzyństwa, wychowanie młodzieży i dzieci, uświadamianie z zakresu zdrowia i higieny, rozbudowa kół Ligi Kobiet w zakładach pracy oraz pracy partyjnej wśród kobiet. Zakładano dalszą rozbudowę organizacji poprzez zakładanie kół (celem było utworzenie 100 KGW i 230 kół LK), rozwijanie poradni prawno-społecznych, świadomego macierzyństwa, opieki sanitarnej, organizowanie kolonii i półkolonii letnich, prowadzenie kursów z zakresu racjonalnego żywienia i ekonomicznego prowadzenia gospodarstwa domowego³⁷. Głównym celem miało być jednak wychowanie polityczne kobiet, „żeby kobieta stała się czynnym budowniczym Polski socjalistycznej”³⁸.

Kolejnym aspektem podejmowanym przez Ligę Kobiet było zagadnienie estetycznego urządzania mieszkań i lokali użytkowych. W 1958 r. w artykule pt. *Luksus – czy chleb powszedni? Estetyka – sprawa również ważna* wskazywano na elementy składowe nowoczesnego mieszkania oraz umiejętność doboru przedmiotów codziennego użytku, które jednocześnie miały być „przedmiotem radości i zadowolenia estetycznego”³⁹. W artykule brak jednak odwołań do prowadzonych przez Ligę Kobiet kursów o tej tematyce. Na łamach „Naszej Pracy” informowano o włączeniu się Ligi Kobiet z okręgu białostockiego w udzielanie porad z zakresu pomocy w estetycznym urządzaniu mieszkań, a nawet lokali publicznych, jak stołówki, sklepy, restauracje. Specjalnie wydzielona w tym celu sekcja Ligi Kobiet organizowała spotkania i prelekcje poświęcone omawianiu zasad estetycznego urządzania wnętrz oraz pielęgnacji kwiatów⁴⁰. W 1967 r. Zarząd Wojewódzki LK w Białymstoku przy współpracy z Wydziałem Gospodarki Komunalnej Prezydium WRN zorganizował na terenie powiatów województwa białostockiego współzawodnictwo w estetyce i czystości klatek schodowych oraz innych pomieszczeń użytkowanych przez ogół

³⁷ APB, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku, sygn. 1120, *Protokół z narady...*, k. 9; L. Lubowska, *Udział Ligi Kobiet w podnoszeniu higieny i zdrowotności społeczeństwa*, „Nasza Praca” 1962, nr 2, s. 23-30; I. Ratman-Liwierska, *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok 1984, s. 141-143.

³⁸ APB, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku, sygn. 1120, *Protokół z narady ...*, k. 11.

³⁹ *Luksus – czy chleb powszedni? Estetyka – sprawa również ważna*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 145, s. 6.

⁴⁰ M. Mroczek, *Nieco pokonferencyjnych wniosków i pytań*, „Nasza Praca” 1960, nr 11, s. 12; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 194.

mieszkańców. Największe zainteresowanie wykazały koła blokowe Ligi Kobiet z Elku, Łomży, Bielska Podlaskiego i Łap⁴¹.

Ważną kwestią wśród działalności Ligi Kobiet było utworzenie poradni prawno-społecznych. Funkcjonowały one w województwie białostockim od 1952 r. Pierwsze z nich utworzono w Białymstoku, Suwałkach i Elku. Następnie w 1958 r. utworzono poradnię w Olecku, a w 1960 r. w Bielsku Podlaskim. Do końca 1967 r. działało na terenie województwa już 18 poradni prawno-społecznych. Porad udzielały początkowo same członkinie etatowe Ligi Kobiet, jednak ze względu na wielość i różnorodność spraw, z jakimi zgłaszały się do nich kobiety, Liga Kobiet podjęła współpracę z osobami wykwalifikowanymi w zakresie prawa i ochrony zdrowia. W wielu poradniach na terenie całego kraju prowadzono przy współpracy z lekarzami akcje świadomego macierzyństwa, organizowano wyjazdy terenowe do kobiet wiejskich i udzielano porad indywidualnych. Ponadto prawnicy współpracujący z organizacją udzielali bezpłatnych porad prawnych, wśród których najwięcej dotyczyło pomocy w uzyskaniu alimentów, rozwodów, znalezieniu zatrudnienia, umieszczeniu dzieci w przedszkolu, uzyskaniu renty. Należy zaznaczyć, że działalność i rozwój poradni utrudniał brak wykwalifikowanego personelu i trudności ze znalezieniem lokalu⁴².

Na łamach „Naszej Pracy” informowano działaczki Ligi Kobiet o inicjatywach podejmowanych nie tylko przez Zarząd Główny LK czy zarządy wojewódzkie, ale również przez poszczególne oddziały terenowe Ligi Kobiet. Przykładem działalności organizacji w terenie był Zarząd Gromadzki Ligi Kobiet w Białowieży, który utworzył zakład fryzjerski przy GS, przeprowadził kursy z zakresu racjonalnego żywienia i prowadzenia gospodarstwa domowego. Prócz tego angażował się w działalność wyznaczaną przez Zarząd Główny LK, tj. przeprowadził odczyty o wychowaniu młodzieży, zasadach higieny i zdrowia oraz świadomego macierzyństwa, organizował współzawodnictwo o najładniejszy ogródek⁴³.

W jednym z ostatnich numerów „Gazety Białostockiej” z 1958 r. na ostatniej stronie dziennika pojawiła się wzmianka, w której poinformowano o organizowanym przez ZW LK kursie zawodowym. Przy współpra-

⁴¹ W trosce o czystość osiedli, „Nasza Praca” 1967, nr 6, s. 55-56; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 204.

⁴² Z. Roszczyk, *Inicjatywa godna naśladowania*, „Nasza Praca” 1961, nr 5, s. 16-18; J. Matoszko, *Białostockie poradnie prawno-społeczne*, „Nasza Praca” 1967, nr 7, s. 24; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 201-203.

⁴³ B. Ślęzak, *O niektórych formach pracy Gromadzkich Zarządów Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1963, nr 5-6, s. 30-31; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 195.

cy ze Spółdzielnią Inwalidów Głuchych im. Rogowskiego w Nowosiólkach zorganizowano dwutygodniowy kurs produkcji płytek dekoracyjnych. Grupą docelową kursu były kobiety bezrobotne w wieku 20-50 lat, którym organizacja zapewniała nocleg lub stypendium, a po ukończeniu kursu zatrudnienie⁴⁴.

Działalność poradni prawno-społecznych prowadzonych przez Ligę Kobiet w pierwszej połowie analizowanego okresu nie była w żaden sposób promowana na łamach „Gazety Białostockiej”. Pismo partyjne zawierało jedynie rubrykę „Jak urządzić mieszkanie”, w której pojawiały się wskazówki umeblowania mieszkania, doboru dywanów czy ustawienia kwiatów. Brak jednak informacji na temat organizowanych przez Ligę kursów estetycznego urządzania wnętrz czy lokalizacji i funkcjonowania poradni prawnych. Informacje na ten temat można odnaleźć w egzemplarzach dziennika z lat 70. Przykładem jest utworzenie poradni prawno-społecznej w Łomży przy ośrodku „Praktyczna Pani”, współpracującym z Ligą Kobiet⁴⁵.

Aktywność Ligi Kobiet w 1962 r. prezentowanej w „Gazecie Białostockiej” ukazywano przez pryzmat Zarządu Głównego LK. Pismo partyjne poinformowało odbiorców o odbyciu się Plenum ZG LK i zorganizowaniu przez Ligę III Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet, który obradował w Warszawie. Delegatki z województwa białostockiego (16 kobiet) miały poruszyć temat „współpracy kobiet z zakładów produkcyjnych i instytucji z kobietami ze wsi, pomocy kobietom wiejskim w różnych dziedzinach życia”⁴⁶. W kolejnym numerze gazety podsumowano obrady III Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Poinformowano, że tematyka Zjazdu, nazwanego „kobięcym sejmem” dotyczyła również problemu aktywizacji zawodowej kobiet oraz wzmocnienia opieki nad matką i dzieckiem⁴⁷.

Kolejnym istotnym etapem w rozwoju działalności Ligi Kobiet w kraju oraz na Białostocczyźnie była decyzja partii rządzącej, która wyeliminowała Ligę Kobiet z zakładów pracy. Jej miejsce od 1966 r. zajęły związki zawodowe. Skutkiem decyzji państwowej była konieczność zmiany statutu organizacji, co nastąpiło w 1967 r. Zgodnie z nowym statutem działalność Ligi

⁴⁴ *Liga Kobiet ułatwi zdobycie zawodu i pracy*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 245, s. 6.

⁴⁵ *Powstała poradnia prawna*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 291, s. nlb.

⁴⁶ *16 delegatek Białostoczczyzny na III Krajowy Zjazd LK*, „Gazeta Białostocka” 1962, nr 40, s. 1.

⁴⁷ *Z udziałem 600 delegatek Kobięcy Sejm obraduje w Warszawie*, „Gazeta Białostocka” 1962, nr 42, s. 1-2; *III Zjazd Ligi Kobiet zakończył obrady*, „Gazeta Białostocka” 1962, nr 43, s. 1.

Kobiet koncentrować się mogła wyłącznie na osiedlach miast⁴⁸. „Wyrzucenie” Ligi Kobiet z zakładów pracy i terenów wiejskich wpłynęło na skrajne zmniejszenie się liczebności członkiń organizacji⁴⁹. Według ustaleń Haliny Sekuły-Kwaśniewicz liczba członkiń Ligi Kobiet zmniejszyła się z blisko 2 mln do 70 tys.⁵⁰, a w województwie białostockim do 4 400 członkiń⁵¹.

Przez cały okres działalności Ligi Kobiet organizowano kolonie letnie dla dzieci, które finansowane były m.in. ze środków Zarządu Głównego LK, Ministerstwa Oświaty, Zarządów Wojewódzkich LK⁵². Ta szeroko prowadzona przez Ligę działalność nie została doceniona na kartach „Gazety Białostockiej”. Mimo że pojawiały się informacje o organizowanych w województwie koloniach dla dzieci, nie wspomniano zupełnie o Lidze Kobiet. Z treści zamieszczanych w gazecie wynikało, że kolonie letnie organizowało wyłącznie Towarzystwo Przyjaciół Dzieci. Fakt organizowania przez Ligę Kobiet półkolonii dla dzieci alkoholików i wycieczek dla najmłodszych został zauważony dopiero w latach 70.⁵³

Kolejną kwestią aktywności Ligi Kobiet była działalność oświatowa. Zarząd Wojewódzki Ligi Kobiet w Białymstoku w ramach działalności kół blokowych organizował biblioteki klubowe oraz promował czytelnictwo. W latach 60. zorganizowano konkurs m.in. pt. „Wiedza pomaga w życiu” czy „Zdrowie i kultura podstawą współczesnej rodziny”⁵⁴. Ponadto ZW LK w Białymstoku prowadził wśród młodych małżeństw zajęcia popularyzujące wiedzę na temat funkcjonowania nowoczesnej rodziny⁵⁵.

⁴⁸ M. Bauchrowicz-Tocka, *Ewolucja celów Ligi Kobiet w latach 1945-1989 w świetle jej statutów*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2020, nr 1(8), s. 187.

⁴⁹ M. Dajnowicz, *Główne kierunki działalności...*, s. 592-593; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 195.

⁵⁰ H. Sekuła-Kwaśniewicz, *Meandry ruchu kobiecego w czasach PRL*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Politologica” 2013, s. 68.

⁵¹ M. Dajnowicz, *Główne kierunki działalności...*, s. 594.

⁵² A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 198-199.

⁵³ *Półkolonie w Olecku*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Ełk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 181, s. nlb.; *Terenowe koło Ligi Kobiet – dzieciom*, „Gazeta Białostocka” 1975, nr 142, s. 6.

⁵⁴ J. Iwanicka, *Nowe konkursy w roku 20-lecia organizacji*, „Nasza Praca” 1966, nr 1-2, s. 16-23; Eadem, *Wiedza pomaga w życiu*, „Nasza Praca” 1962, nr 12, s. 23-27; Eadem, *Problemy pracy kulturalno-wychowawczej. Z książką na co dzień*, „Nasza Praca” 1976, nr 11, s. 27-28; A. Drozdowska, *O działalności Ligi Kobiet...*, s. 200-201.

⁵⁵ E. Starczewska, *Imprezy oświatowe*, „Nasza Praca” 1973, nr 7-8, s. 86-87; *Chcę być kochana*, „Nasza Praca” 1973, nr 7-8, s. 87-90.

W 1970 r. odbył się piąty Krajowy Zjazd Ligi Kobiet, w którym udział wzięli przedstawiciele władz państwowych m.in. Marian Spychalski, którego wystąpienie rozpoczęło obrady zjazdowe. Dość obszerny fragment jego wystąpienia opublikowano na łamach „Gazety Białostockiej”. Podkreślił on rolę i zasługi kobiet w budowie socjalizmu oraz wpływ nowego ustroju na pozycję kobiet w społeczeństwie. Następnie przewodnicząca ZG LK – Maria Milczarek przedstawiła dotychczasowy dorobek działalności organizacji i jej cele przyszłościowe. Liga Kobiet miała nadal rozwijać swą działalność wyłącznie w miejscu zamieszkania kobiet miejskich. Jeszcze raz oficjalnie podkreślono, że decyzja o zmniejszeniu zasięgu działania Ligi wpłynęła korzystnie na jej skuteczność w walce o poprawę warunków życia kobiet⁵⁶. Ponadto celem Ligi Kobiet miała być zwiększona praca nad ekonomiką gospodarstwa domowego

skuteczniejsze niż dotychczas oddziaływanie na kształtowanie struktury wydatków rodzin. (...) Liga nadal będzie rozwijać nowe działy poradnictwa, zwiększać sieć swoich poradni prawnospołecznych i wychowawczych. (...) z rosnącą aktywnością i zaangażowaniem podejmować będzie zadania stawiane przed całym narodem przez partię i władzę ludową w dalszym rozwijaniu i umacnianiu naszej Ludowej Ojczyzny⁵⁷.

Krótkie informacje o piątym Krajowym Zjeździe Ligi Kobiet pojawiły się na łamach „Gazety Białostockiej” jeszcze w kolejnych dwóch numerach. Do informacji publicznej podano wiadomość o wybraniu nowego ZG LK, którego przewodniczącą ponownie została Maria Milczarek⁵⁸. Podczas zjazdu obecne były też delegatki z Białostoczczyzny, które w składzie dziesięcioosobowym reprezentowały 11 tys. kobiet zrzeszonych w 370 kołach Ligi Kobiet województwa białostockiego. Przewodnicząca ZW LK – doc. dr Maria Rudobielska poinformowała w przedzjazdowym spotkaniu działaczek LK, że zaobserwowano „wzmoczoną aktywność, a zwłaszcza w tych formach, które cieszą się uznaniem członkiń i przynoszą konkretne efek-

⁵⁶ W czasie spotkania przedstawicielek ZG LK z Ryszardem Strzeleckim, które poprzedziło V Zjazd LK, również wskazywano na zalety zmiany terenu działalności Ligi Kobiet i podkreślenie znaczenia kobiet w budowaniu Ludowej Ojczyzny. Zob. *Przedstawicielki ZG LK u R. Strzeleckiego*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 291, s. 1; *Krajowy Zjazd Ligi Kobiet rozpoczął obrady. Wystąpienie M. Spychalskiego. Referat sprawozdawczo-programowy M. Milczarek*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 319, s. 1-2.

⁵⁷ Ibidem, s. 2.

⁵⁸ *Drugi dzień obrad Krajowego Zjazdu LK*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 320, s. 1; *V Zjazd Ligi Kobiet zakończył obrady*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 321, s. 1.

ty jak np. w rozwijaniu współzawodnictwa między kołami, rozszerzaniu działalności kulturalnej, poradnictwie prawnospołecznym⁵⁹. Efektem tej działalności miał być wzrost liczby członkiń. Kierunki działalności organizacji kobiecej w okręgu białostockim prezentowane były również podczas trwania Krajowego Zjazdu LK. Delegatki zwracały uwagę na wychowawczą działalność Ligi Kobiet, upowszechnianie zasad funkcjonowania nowoczesnych małżeństw i roli mężczyzn w życiu rodziny, popularyzację nowoczesnych gospodarstw domowych, zwalczanie patologii społecznych, tj. alkoholizmu.

Wskazane wyżej kierunki działalności Ligi nie uległy większym zmianom również podczas kolejnego Krajowego Zjazdu Ligi Kobiet. Organizacja kobieca w 1975 r. kładła szczególny nacisk na promowanie osiągnięć gospodarczych PRL. W biuletynie „Nasza Praca” zachęcano działaczki do dalszego i jeszcze bardziej skutecznego zaangażowania kobiet w rozwój nowoczesnych gospodarstw domowych i wychowanie młodzieży. Według przewodniczącej ZW LK w Białymstoku – Marii Rudobielskiej Liga Kobiet winna zwrócić szczególną uwagę na działalność wychowawczą wśród młodych matek⁶⁰.

Działalność Ligi Kobiet w okręgu białostockim w latach 70. była coraz częściej rozpowszechniana na łamach „Gazety Białostockiej”. Pismo informowało o organizowanych przez poszczególne Zarządy Miejskie LK konkursach czy działaniach podejmowanych na rzecz poprawy sytuacji kobiet w regionie⁶¹. Pojawiły się informacje nie tylko na temat Krajowego Zjazdu LK, ale także Wojewódzkiego Zjazdu LK i wyborze członkiń ZW LK⁶².

⁵⁹ *Delegatki Białostoczczyzny na V Krajowym Zjeździe LK*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 318, s. 1.

⁶⁰ *Obszerne fragmenty wypowiedzi delegatek na VI Zjeździe Ligi Kobiet. Prof. Maria Rudobielska przewodnicząca Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet w Białymstoku*, „Nasza Praca” 1975, nr 4-5, s. 51-52; A. Drozdowska, *Działalność Ligi Kobiet...*, s. 196-197.

⁶¹ *Powstała poradnia prawna*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 291, s. nlb.; *Powiedziały nam o gospodarności kobiet w Elku*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Elk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 291, s. nlb.

⁶² *Owocnych Obrad! Dziś w Białymstoku VI Wojewódzki Zjazd Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 129, s. 4; *Po 25 latach działalności. Obrady zjazdowe Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 130, s. 1; *Nowe władze Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 131, s. 2; *Plenum ZG LK z udziałem Ignacego Logi-Sowińskiego*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 136, s. 1; *Plenum ZG Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 137, nr 1.

Ponadto w dziale „Przedstawiamy” pojawiały się opisy przedstawiające działalność kobiet przynależących do organizacji kobiecej⁶³ oraz obchody jubileuszów Ligi Kobiet⁶⁴. Przykładem jest wiadomość o włączeniu się Zarządu Miejskiego LK w Zambrowie i Zarządu Powiatowego LK w Olecku do konkursu organizowanego przez Zarząd Główny LK pt. *Nasze koło pracuje*. Członkinie ZM LK zachęcały wszystkie kobiety do włączenia się do konkursu i pomoc przy upiększaniu osiedli i budowie placów zabaw dla dzieci⁶⁵. W innym numerze „Gazety Białostockiej” pojawiła się informacja o zorganizowaniu przez Zarząd Miejski LK w Kolnie zebrania poświęconego 25-leciu istnienia organizacji kobiecej. Udział w zebraniu wziął też sekretarz KP PZPR – Kazimierz Terebko⁶⁶. W Białymstoku przygotowano również obchody jubileuszu 10-lecia działalności poradni prawno-społecznych, które były konkretną formą pomocy kobietom miejskim i wiejskim⁶⁷. Nowością lat 70. było wprowadzenie porad telefonicznych⁶⁸.

Jubileusz 25-lecia działalności Ligi Kobiet stał się impulsem do zaktywizowania członkiń organizacji w terenie. W związku z tym Prezydium ZW LK przeprowadziło analizę działalności poszczególnych Zarządów Powiatowych i Miejskich LK. Na łamach „Gazety Białostockiej” przedstawiono działalność organizacji w Augustowie i Bielsku Podlaskim. Oddziały Ligi Kobiet koncentrowały swe działania na udzielaniu porad prawnych, pomocy osobom starszym, podejmowały czyny społeczne na rzecz lokalnej społeczności⁶⁹.

⁶³ *Przedstawiamy. Wzorowa pracownica*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Ełk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 311, s. nlb.

⁶⁴ *Srebrny jubileusz Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 234, s. 1-2; *„Nasze Koło pracuje” – konkurs Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 279, s. nlb.

⁶⁵ *Konkurs Ligi Kobiet „Nasze koło pracuje”*, „Gazeta Białostocka Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów 1970, nr 313, s. nlb.; *Z Plenum LK w Olecku. Nasze koło pracuje*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Ełk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 278, s. nlb.

⁶⁶ *25-lecie Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów 1970, nr 318, s. nlb. ; *Srebrny jubileusz Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów 1970, nr 300, s. nlb.

⁶⁷ *Z okazji 10-lecia. Wojewódzkie spotkanie działaczy poradni prawno-społecznych LK*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 293, s. 2.

⁶⁸ *Telefoniczne porady*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów 1970, nr 284, s. nlb.

⁶⁹ *Z pomocą kobietom i ich rodzinom*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 270, s. 4.

Aktywność organizacji w województwie białostockim w latach 70. widoczna jest również we współprowadzeniu Klubu Kobiet, założonego w 1966 r. staraniem ZM LK, Komisji Kobiet Pracujących przy KWZZ i klubu Związków Zawodowych⁷⁰. Podczas spotkań klubu prezentowano kobietom nowinki technologiczne niezbędne w nowoczesnym gospodarstwie domowym, pokazy i prelekcje nt. wartości odżywczych i sposobów przyrządzania poszczególnych artykułów spożywczych oraz urządzano pokazy mody⁷¹. Nadal organizowano też kursy krawieckie i racjonalnego żywienia, a także gimnastyki odchudzającej⁷².

Podobną działalność prowadzono również w Ośrodku „Praktyczna Pani”, zarządzanym przez PSS. W 1970 r. ZM LK w Olecku nawiązał współpracę z miejscowym Ośrodkiem, dzięki czemu Liga zyskała nowe pomieszczenia do pracy nad podnoszeniem wiedzy i kultury miejscowych kobiet⁷³. Na łamach „Gazety Białostockiej” pojawiła się również informacja o otwarciu wyremontowanego Ośrodka Gospodarstwa Domowego⁷⁴.

Liga Kobiet województwa białostockiego w latach 70. uaktywniła się również w zakresie promowania estetyki osiedli miast. Kobiety z Łomży zainicjowały akcję upiększania poszczególnych ulic swego miasta, jednak nie podjęto wówczas współpracy z komitetami osiedlowymi⁷⁵. Odnotowano również zwiększoną aktywność LK pow. hajnowskiego, który angażował się w sposób szczególny w pomoc osobom starszym, samotnym i chorym⁷⁶.

Podsumowanie

Działalność Ligi Kobiet w okręgu białostockim w latach 1956-1975 odzwierciedlała dążenia ZG LK i partii rządzącej w kwestii pozycji społecznej kobiet. Starła się odpowiadać na potrzeby kobiet. Organizowała

⁷⁰ *W Klubie Kobiety. Wszystko dla pań*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 258, s. 6.

⁷¹ *W Klubie Kobiety*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 312, s. 2.

⁷² *Kursy dla pań*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów 1970, nr 283, s. nlb.

⁷³ *Inicjatywa Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 279, s. nlb.

⁷⁴ *Ul. Mickiewicza 44. Przekazano do użytku Ośrodek Gospodarstwa Domowego ZW Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 265, s. 6.

⁷⁵ *Inicjatywa łomżyńskich kobiet godna poparcia*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów 1970, nr 290, s. nlb.

⁷⁶ *Z działalności LK. W kręgu spraw codziennych*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Białystok Bielsk Podlaski Hajnówka Siemiatycze, 1970, nr 202, s. nlb.

kursy, szkolenia (np. zawodowe czy estetycznego urządzania mieszkań), a także poradnie prawno-społeczne. Na łamach „Naszej Pracy” Liga Kobiet mobilizowała członkinie do rywalizacji o tytuł najlepszego koła LK, do wzmoczonej aktywności społecznej na rzecz kobiet i ich rodzin oraz przede wszystkim na rzecz rozwoju państwa socjalistycznego i Ligi Kobiet. „Nasza Praca” rozpowszechniała propagandę umacniającą pozycję PZPR. Analiza dziennika „Gazeta Białostocka” wykazała, że pismo to wydawane przez KW PZPR, w pierwszej połowie analizowanego zakresu chronologicznego, prawie zupełnie nie poświęcało uwagi lokalnej, regionalnej działalności Ligi Kobiet. Brak jest danych o prowadzonych przez LK kursach, szkoleniach, poradniach czy koloniach letnich dla dzieci. Wśród skąpych informacji na temat organizacji kobiecej pojawiały się wiadomości o wydarzeniach o charakterze ogólnopolskim, tj. Krajowe Zjazdy LK, Plenum ZG LK. Ponadto w latach 50. zauważalna jest krytyka organizacji kobiecej. Organ prasowy PZPR nie prowadził polityki aktywizacji kobiet w szeregach LK, ale chwalił ją za organizowanie pomocy doraźnej pogorzelncom. Zmiana charakteru informacji na temat organizacji kobiecej zauważalna jest od lat 70. Nie ma wówczas krytyki działalności organizacji w terenie, natomiast zwiększyła się liczba wiadomości o kierunkach aktywności podejmowanych nie tylko przez Zarząd Główny Ligi Kobiet, ale także przez oddziały terenowe.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Komitet Wojewódzki PZPR w Białymstoku, sygn. 1120, *Protokół z narady Wojewódzkiej Komisji ds. Kobiet przy KW PZPR odbytej w dniu 22.XII.1959 r. z udziałem pracowników etatowych KP PZPR i Przew. Kom. Kobięcych przy KP.*

Źródła prasowe

16 delegatek Białostoczczyzny na III Krajowy Zjazd LK, „Gazeta Białostocka” 1962, nr 40.

25-lecie Ligi Kobiet, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 318.

53 lata w szeregach bojowników sprawy socjalizmu, „Nasza Praca” 1956, nr 3.

Apel ZW LK, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 59.

Apel. Robotnice PGR woj. białostockiego wzywają kobiety do współzawodnic-

- twa o tytuł przodownicy Państwowych Gospodarstw Rolnych*, „Nasza Praca” 1956, nr 5.
- Chcę być kochana*, „Nasza Praca” 1973, nr 7-8.
- Delegatki Białostoczczyzny na V Krajowym Zjeździe LK*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 318.
- Drodzy czytelnicy*, „Gazeta Współczesna. Dziennik Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”, 1975, nr 146.
- Drugi dzień obrad Krajowego Zjazdu LK*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 320.
- „Dziecko się rodzi, dziecko się rodzi. Nadzieja”*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 10.
- Dzień Kobiet obchodzimy w tym roku skromniej, ale za to z większą troską o kobiety*, „Gazeta Białostocka” 1957, nr 55.
- Dzień Kobiet upłynął pod znakiem: akademii i przyjęć, nagród, narady poświęconej węzłowym problemom kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1957, nr 58.
- III Zjazd Ligi Kobiet zakończył obrady*, „Gazeta Białostocka” 1962, nr 43.
- Inicjatywa Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 279.
- Inicjatywa łomżyńskich kobiet godna poparcia*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 290.
- Iwanicka J., *Nowe konkursy w roku 20-lecia organizacji*, „Nasza Praca” 1966, nr 1-2.
- Iwanicka J., *Problemy pracy kulturalno-wychowawczej. Z książką na co dzień*, „Nasza Praca” 1976, nr 11.
- Iwanicka J., *Wiedza pomaga w życiu*, „Nasza Praca” 1962, nr 12.
- Kandydaci Frontu Jedności Narodu z okręgów przemysłowych do Miejskiej Rady Narodowej*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 20.
- Kobiety w walce o socjalizm. Madzia z „Celulozy”*, „Nasza Praca” 1956, nr 3.
- Kobiety wietnamskie w Polsce*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 137.
- Kobiety za granicą*, „Nasza Praca” 1956, nr 3.
- Koło Ligi Kobiet niesie pomoc pogorzelncom*, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 46.
- Konkurs Ligi Kobiet „Nasze koło pracuje”*, „Gazeta Białostocka Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 313.
- Krajowy Zjazd Ligi Kobiet rozpoczął obrady. Wystąpienie M. Spsychalskiego. Referat sprawozdawczo-programowy M. Milczarek*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 319.
- Kursy dla pań*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 283.
- Liga Kobiet ułatwi zdobycie zawodu i pracy*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 245.
- Lubowska L., *Udział Ligi Kobiet w podnoszeniu higieny i zdrowotności społeczeństwa*, „Nasza Praca” 1962, nr 2.
- Luksus – czy chleb powszedni? Estetyka – sprawa również ważna*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 145.
- Matoszko J., *Białostockie poradnie prawno-społeczne*, „Nasza Praca” 1967, nr 7.
- Mroczek M., *Nieco pokonferencyjnych wniosków i pytań*, „Nasza Praca” 1960,

- nr 11.
- „*Nasze Koło pracuje*” – konkurs *Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 279.
- Nie byliśmy oderwane od mas – ale nie mogliśmy otwarcie mówić prawdy*, „Nasza Praca” 1956, nr 11-12.
- Nie tylko dla dziewcząt! Szkoła „dobrych żon” i wzorowych gospodarzy*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 228.
- Nowe władze Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 131.
- Obszerne fragmenty wypowiedzi delegatek na VI Zjeździe Ligi Kobiet. Prof. Maria Rudobielska przewodnicząca Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet w Białymstoku*, „Nasza Praca” 1975, nr 4-5.
- Od Redakcji*, „Gazeta Białostocka. Organ Komitetu Wojewódzkiego PZPR”, 1951, nr 1.
- Organizacja działalności oświatowej w zakresie gospodarstwa domowego. Ośrodki gospodarstwa domowego*, „Nasza Praca” 1960, nr 11.
- Owocnych Obrad! Dziś w Białymstoku VI Wojewódzki Zjazd Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 129.
- Pak Den Ai w Warszawie*, „Nasza Praca” 1956, nr 7-8.
- Plenum ZG Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 137, nr 1.
- Plenum ZG LK z udziałem Ignacego Logi-Sowińskiego*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 136.
- Po 25 latach działalności. Obrady zjazdowe Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 130.
- Powiedziały nam o gospodarności kobiet w Elku*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Elk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 291.
- Powstała poradnia prawna*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 291.
- Półkolonie w Olecku*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Elk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 181.
- Przed II Ogólnokrajowym Kongresem Kobiet. O swoim dziesięcioletnim dorobku i przyszłych zadaniach mówiły aktywistki LK na wojewódzkiej naradzie*, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 38.
- Przedstawiamy. Wzorowa pracownica*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Elk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 311.
- Przedstawicielki ZG LK u R. Strzeleckiego*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 291.
- Przychodnia konsultacyjna dla kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 119.
- Roszczyk Z., *Inicjatywa godna naśladowania*, „Nasza Praca” 1961, nr 5.
- Skowrońska J., *Doktor Judym przyjmuje w Kołakach*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 86.
- Spółczeństwo z całego kraju spieszy z pomocą powodzianom*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 167.

- Spotkanie kobiet – wyborczyń z kobietami kandydatkami*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 22.
- Spotkanie Pak Den Ai z kobietami polskimi*, „Gazeta Białostocka” 1956, nr 158.
- Srebrny jubileusz Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 300.
- Srebrny jubileusz Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 234.
- Starczewska E., *Imprezy oświatowe*, „Nasza Praca” 1973, nr 7-8.
- Szkoła Żon*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 308.
- Słezak B., *O niektórych formach pracy Gromadzkich Zarządów Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1963, nr 5-6.
- Telefoniczne porady*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Łapy Łomża Kolno Wysokie Mazowieckie Zambrów” 1970, nr 284.
- Terenowe koło Ligi Kobiet – dzieciom*, „Gazeta Białostocka” 1975, nr 142.
- Ul. Mickiewicza 44. Przekazano do użytku Ośrodek Gospodarstwa Domowego ZW Ligi Kobiet*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 265.
- Usuwanie trudności z życia kobiet – to poparcie dla partii*, „Nasza Praca” 1956, nr 11-12.
- V Zjazd Ligi Kobiet zakończył obrady*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 321.
- W Klubie Kobiety*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 312.
- W Klubie Kobiety. Wszystko dla pań*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 258.
- W ramach zobowiązań przedkongresowych Koła Gospodyń Wiejskich organizują Szkoły Matek*, „Nasza Praca” 1956, nr 7-8.
- W trosce o czystość osiedli*, „Nasza Praca” 1967, nr 6.
- Wieś organizuje Spółdzielnie Zdrowia*, „Nasza Praca” 1956, nr 3.
- Wśród kandydatów do WRN*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 11.
- Wybitne działaczki organizacji kobiecych krajów budujących nowe życie*, „Nasza Praca” 1956, nr 3.
- Z działalności LK. W kręgu spraw codziennych*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Białystok Bielsk Podlaski Hajnówka Siemiatycze” 1970, nr 202.
- Z okazji 10-lecia. Wojewódzkie spotkanie działaczy poradni prawno-społecznych LK*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 293.
- Z Plenum LK w Olecku. Nasze koło pracuje*, „Gazeta Białostocka. Mutacja terenowa Ełk Gołdap Grajewo Mońki Olecko” 1970, nr 278.
- Z pomocą kobietom i ich rodzinom*, „Gazeta Białostocka” 1970, nr 270.
- Z udziałem 600 delegatek Kobiocy Sejm obraduje w Warszawie*, „Gazeta Białostocka” 1962, nr 42.
- Zdybel A., *Placówki Gospodarstwa Domowego Ligi Kobiet*, „Nasza Praca” 1975, nr 3.
- Życzymy i radzimy*, „Gazeta Białostocka” 1958, nr 57.

Opracowania

- Bauchrowicz-Tocka M., *Ewolucja celów Ligi Kobiet w latach 1945-1989 w świetle jej statutów*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2020, nr 1(8).
- Dajnowicz M., „Walka o pokój” w wypowiedziach propagandowych publikowanych na łamach „Naszej Pracy” – biuletynie Ligi Kobiet (1947-1953), [w:] E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejski (red.), *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 5, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2017.
- Dajnowicz M., *Działalność Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w świetle „Naszej Pracy” (1947-1949)*, [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, Wydawnictwo Humanica, Białystok 2016.
- Dajnowicz M., *Główne kierunki działalności Ligi Kobiet w Polsce Ludowej do 1975 roku (ze szczególnym uwzględnieniem województwa białostockiego)*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2018, nr 145, z. 3.
- Dajnowicz M., *Liga Kobiet w okręgu łódzkim w latach 1945-1981. Główne obszary działalności organizacji*, „Dzieje Najnowsze” 2019, nr 4.
- Dajnowicz M., *Liga Kobiet w terenie. Kierunki działalności organizacji na przykładzie struktur białostockich w latach 1966-1981*, „Niepodległość i Pamięć” 2018, nr 2(61).
- Drozdowska A., *Działalność Ligi Kobiet w północno-wschodniej części Polski Ludowej w latach 1975-1989 w świetle „Naszej Pracy”*, „Niepodległość i Pamięć” 2019, nr 2(66).
- Drozdowska A., *Liderki Ligi Kobiet Polskich wobec wyborów w latach 80. (W świetle „Naszej Pracy”)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2020, nr 1(8).
- Drozdowska A., *O działalności Ligi Kobiet w okręgu białostockim (w świetle „Naszej Pracy”)*, [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019.
- Jarska N., *Kobiety z marmuru. Robotnice w Polsce w latach 1945-1960*, IPN Komisja Śledcza Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, Warszawa 2015, s. 210.
- Kozłowski M., *Bezrobocie minionych epok*, https://zielonalinia.gov.pl/upload/raporty/historia_bezrobocia.pdf [dostęp: 01.09.2020].
- Miodowski A., *Działalność zagranicznych ruchów kobiecych w świetle publikacji „Naszej Pracy” – organu prasowego Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet (1947-1949)*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” 2020, nr 1(8).

- Miodowski A., *Rozwój dolnośląskich i zachodniopomorskich struktur Społeczno-Obywatelskiej Ligi Kobiet w latach 1947-1949 w świetle publikacji „Naszej Pracy”*, [w:] M. Dajnowicz, A. Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2019.
- Ratman-Liwerska I., *Stowarzyszenie jako czynnik społeczno-wychowawczej aktywizacji kobiet (na przykładzie badań na Białostocczyźnie)*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok 1984.
- Sekula-Kwaśniewicz H., *Meandry ruchu kobiecego w czasach PRL*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia Politologica” 2013.